

Ante Marković

Moja istina o smrti Jugoslavije

2003.

(Ante Marković, Posle 12 godina ćutanja. Moja istina o smrti Jugoslavije, razgovori s Gordanom Malićem, feljton u 12 nastavaka, Danas, Beograd, 13-28. novembra 2003. godine)

1. Cirkus oko Tuđmana

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

Tek što smo se zaustavili na dvorišnom parkingu, pojavio se iza ugla zgrade u Nazorovoj ulici. Onizak, uspravan i vitak, u "montgomery" mantilu stegnutom oko struka, djelovao je kao ostarjeli heroj nekog ratnog trilera, u kojem se kao glavno, k tome i romantično lice, nije najbolje proveo. Ante Marković, posljednji jugoslavenski premijer, odmjerio nas je, jedno mu je oko, kao i prije desetak godina, bilo malo sklopljeno. "Nisam se puno promijenio", nasmijao se, znajući da je u pravu. Još osamdesetih bio je potpuno sijed, u međuvremenu prozirnožuta boja kože odavala je želudačne tegobe s kojima se borio, ali sve ostalo, držanje, glas, prodoran pogled, ostalo je isto. Rukovali smo se. Sam je otvorio vrata automobila i zauzeo mjesto suvozača. Prije desetak godina ljudi su se sapletali da mu pridrže mantil, vrata, sada se nije zaustavio ni da nam pruži šansu... Razlog je jednostavan: Markoviću nikad nije bilo do ceremonije. Za njega, kao inženjera kojeg visoka politika nije promijenila, to je gubljenje vremena. Ispričao nam je, međutim, anegdotu o čovjeku kojemu je ceremonija bila pri srcu.

"Jednu večer, polovicom 90-ih, nazvao me Tuđman. Bio sam u Zagrebu i zamolio me da navratim. Kod mene su Manolić i Mesić, imaš vremena? Bili smo skoro susjedi, i ja sam krenuo k njemu. Kad tamo, na ulici vojska i policija na svakom koraku, sve blokirano. Na dvorišnome ulazu opet vojska, na vratima Tuđmanove kuće - policija. Uđem u kuću, isto. Tamo su već sjedili Mesić i Manolić, i Ankica nas je sve ponudila pićem. Da počnem neki razgovor prije nego što smo uopće krenuli na to zbog čega me on pozvao, ja Tuđmanu kažem: Slušaj, bogati, što će ti ovdje toliko policajaca? Ulica, ulaz, sve si blokirao! A on kaže: Znaš šta, meni prijete smrću, mene hoće ubiti... Ja ga prekinem i kažem mu: Slušaj, nema toga kome se ne prijete ako je na takvoj funkciji. Ali da ti ne odgovara ovaj cirkus, ti bi ove ljude poslao kući. Tebi 'ovo' odgovara. Mesić, kakav je, smije se kako sam ja "podvalio" Tuđmanu. A Tuđman, za divno čudo, malo je razmišljao i onda mi rekao: Znaš da imaš pravo, odgovara mi. Rijetko je kad bio iskren. Tada je bio." Povezli smo se u restoran gdje smo za ručkom, uz medovinu, biftek i vino, dogovorili detalje oko intervjua. Potom smo se vratili u Nazorovu, u Markovićev stan. Veliki boravak, od stropa do poda bio je prekriven živim uljanim pejzažima Dalmacije i Kube i portretima putenih žena. Biblioteka mu je bila skromna, ne i probrana: desetak likovnih monografija, Dedijer o Titu, svi tomovi "Opće enciklopedije"... To nije bila soba političkog mislioca nego dugogodišnjeg socijalističkog privrednika. Bez određenog društvenog ukusa ili intelektualne orijentacije, više je služila kao podsjetnik na brojne turneje po bratskim socijalističkim državama čiji su se suveniri gomilali po zidovima trosobnih do četverosobnih funkcionarskih stanova, koji se kvadraturom i uzorkom nisu mnogo razlikovali u Zagrebu, Skoplju ili na Dedinju. Također, vidjelo se da joj je izgled bio godinama netaknut. Sjeli smo na kožni, očuvani trosjed. "Tu, ispod vas, na podu, prilikom našeg posljednjeg razgovora sjedio je Ivica Račan", najavio mi je jedno od poglavlja našeg razgovora. Započeli smo prvi Markovićev intervju, nakon propasti Jugoslavije u kojoj je rat pretekao njegove znamenite reforme...

■ Gospodine Markoviću, ovo pitanje bi vam, na početku, vjerojatno postavio svaki novinar. Zašto ste šutjeli 12 godina?

- Ima puno razloga. Neki su, rekao bih, sasvim osobni, neki su procjena moje situacije i procjena situacije uopće. Ja sam, zapravo, zaključio da je jedan period mog života prošao i da sam imao mnogo uspjeha u tom životu, u svemu što sam radio kao privrednik i političar. Najveći poraz, jedini poraz koji mi se dogodio, bio je taj da se program reformi koje sam zamislio i započeo na nivou Jugoslavije ni u jednom njenom dijelu nije proveo. Potom ga je, kao i sve drugo, pokosio rat, i ja sam rekao. Zatvorio si sad jednu knjigu, započni novu, vrati se u biznis, provjeri što još možeš napraviti sam, daleko od politike,

daleko od bilo čega. Drugo, realno sam procijenio da ja, zapravo, ne mogu ništa poručiti, prenijeti iz vlastitog iskustva, jer kome bih ja to rekao, tko bi me uopće slušao? Sjetite se kakva je bila situacija u cijeloj bivšoj Jugoslaviji, u Srbiji, u Bosni, u Hrvatskoj, u Sloveniji, kome bih ja to govorio? Vrijeme nije uopće bilo zrelo za bilo kakav ozbiljan razgovor o prošlosti. Ljudi su vjerovali u ono što su im njihova rukovodstva govorila, a ja nisam odgovarao ni jednome. Osim toga, imao sam i neke osobne razloge koji sada nisu bitni.

■ Što je Tuđman tražio od vas kad ste se prvi put sastali, 1990?

- Tražio je podršku, nije baš definirao kakvu, ali je bilo jasno da misli na podršku dok oni ne učvrste vlast, jer još je bilo pitanje hoće li je baš učvrstiti, hoće li ona dobrovoljno biti predana ili neće, hoće li ih vojska spriječiti, ili tko će ih spriječiti. To je još bilo pitanje. Rekao sam: Vi ćete, sasvim sigurno, preuzeti vlast. Nitko vas u tome neće spriječiti. To nitko ne može. Međutim, daljnju moju podršku možete imati pod nekim uvjetima. Prvi uvjet je bio - jer su u toku već bile velike reforme i demokratizacija - da i dalje podrže reforme i demokratizaciju. Drugo, rekao sam: Molim vas, nikakav revanšizam. Ako hoćete da vas ja podržavam, onda nema revanšizma. Treće, sa Srbima u Hrvatskoj trebate razgovarati u Hrvatskoj, a ne preko Beograda i Miloševića. Četvrto, dalje ruke od Bosne i Hercegovine. I peto, ne idite na militarizaciju i naoružavanje. To su bili moji uvjeti. Sve je radio suprotno. Nastavlja se

■ Kakve ste sve ponude za razgovor odbijali?

- Sve, dakle i najozbiljnije, a bilo je i takvih. Bilo je ponuda od ozbiljnih inozemnih medija, iz Njemačke, Velike Britanije, svako malo netko iz bivše Jugoslavije smatrao je potrebnim da me pokuša nagovoriti. Odgovarao sam uvijek isto, nisam želio da se uvrijede, niti sam tražio da mi udvaraju... Onda je došla i ponuda BBC-ja. Javio mi se jedan mladi novinar iz austrijske televizije. On je rekao: BBC priprema emisiju o raspadu Jugoslavije i cijela vas ekipa moli da dođe k vama na razgovor. Njih je došlo desetak, uglavnom, zauzeli su mi cijeli ured. I razgovor je počeo tako da je urednica serije rekla: Mi smo odlučili snimiti film o raspadu Jugoslavije, i to ne možemo bez vas. Izrazila se teatralno: "To bi bilo isto kao snimiti Hamleta bez princa..." Rekla je da bi prihvatila svaku moju ponudu. Razgovor se, potom, kretao, manje-više, oko događaja na početku 90-ih. Ja sam, ipak, odlučno odbijao da sudjelujem u seriji. Ona je bila entuzijast, teško je shvaćala moje razloge. A još kad su mi rekli da su prije toga intervjuirali Miloševića, Tuđmana, Kučana, Kadijevića i koga sve ne, onda sam rekao: Oprostite, ja u to društvo ne spadam. Na završetku tog razgovora, novinari BBC-a su me zamolili: Biste li vi bili spremni, kad mi snimimo taj film i kad budemo imali u montaži prvu verziju, da je pogledate i da nam date neko svoje mišljenje. Ja sam rekao: pod uvjetom da nigdje ne objavite da sam ja u tome sudjelovao. I oni su, kad su napravili prvu montažu filma, poslali sav materijal. To sam pogledao u studiju Austrijske televizije u Grazu. Dao sam im neke sugestije, od kojih su neke primili a neke nisu, a oni su meni na završetku, kao, recimo, zahvalnost za to što sam ja u tome sudjelovao, dali jednu kasetu, razgovor Tuđman - Kadijević, u vremenu kad se vodila bitka za Šibenik.

■ Zbog čega su vam to dali?

- Zato što otprilike polovicu tog razgovora između Kadijevića i Tuđmana čini razgovor o meni. Očito sam interesirao i jednog i drugog.

■ Kakva je to bila vrsta razgovora?

- Obojica su me procjenjivala, ispipavali su jedan drugog pitanjima o meni. Tuđman je pitao Kadijevića kakav je to odnos između njega i mene. A Kadijević je odgovorio da ja u Generalštabu nikoga ne cijenim i da bih naradije da zarate Hrvatska i vojska. Uglavnom, Kadijević je vrlo loše o meni govorio. Tuđman je pitao, ali nije potvrđivao ništa.

*Kako ste reagirali na film o raspadu Jugoslavije, je li vam djelovao uvjerljivo?

- On je, zapravo, dao dosta površnu sliku. Svatko je govorio iz svog kuta. Kad ste slušali Miloševića, on je imao pravo. Kad ste slušali Kučana, on je imao pravo. Svatko je imao

svoje pravo, svoju istinu. Iz toga možete zaključiti da se nešto događalo, ali niste mogli zaključiti i zašto. Zašto se sve dogodilo onako kako se dogodilo?

■ **Zbog čega ste uvjereni da samo vi imate odgovor na to pitanje? Istina je uvijek mozaik, ne možete ga sklopiti samo od jedne ispovijedi...**

- Ne mogu reći da sam neki apsolutni sudac, ali je činjenica da sam na kraju ostao sam. Predstavnicima međunarodne zajednice uputio sam poruku, kad sam ostao bez ikakve podrške, da je paradoksalno, ali istinito kako se sada teže boriti za mir nego za rat. Ja nisam vodio rat ni protiv koga, a bio sam i ostao napadan sa svih strana: napadao me Milošević, Kadijević, Tuđman, napadao me žestoko i Kučan.

■ **Zašto Kučan?**

- Kučan je imao puno razloga da me napada, jer je smatrao da sam ja jedna od prepreka da Slovenci ostvare svoju samostalnost. Moja je pozicija, očito, bila takva da nisam pripadao nikome od njih, a budući da nisam pripadao nikome, čini mi se da sam imao najviše slobode da kažem istinu. Hoću li u svemu tome biti uvijek u pravu, to ne mogu garantirati, ali da imam više slobode da kažem istinu jer nisam umočen, to je jasno kao što su dva i dva četiri.

2. Hamlet bez princa

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **Kakve ste sve ponude za razgovor odbijali?**

- Sve, dakle i najozbiljnije, a bilo je i takvih. Bilo je ponuda od ozbiljnih inozemnih medija, iz Njemačke, Velike Britanije, svako malo netko iz bivše Jugoslavije smatrao je potrebnim da me pokuša nagovoriti. Odgovarao sam uvijek isto, nisam želio da se uvrijede, niti sam tražio da mi se udvaraju... Onda je došla i ponuda BBC-ja. Javio mi se jedan mladi novinar iz austrijske televizije. On je rekao: BBC priprema emisiju o raspadu Jugoslavije i cijela vas ekipa moli da dođe k vama na razgovor. Njih je došlo desetak, uglavnom, zauzeli su mi cijeli ured. I razgovor je počeo tako da je urednica serije rekla: Mi smo odlučili snimiti film o raspadu Jugoslavije, i to ne možemo bez vas. Izrazila se teatralno: "To bi bilo isto kao snimiti Hamleta bez princa..." Rekla je da bi prihvatila svaku moju ponudu. Razgovor se, potom, kretao, manje-više, oko događaja na početku 90-ih. Ja sam, ipak, odlučno odbijao da sudjelujem u seriji. Ona je bila entuzijast, teško je shvaćala moje razloge. A još kad su mi rekli da su prije toga intervjuirali Miloševića, Tuđmana, Kučana, Kadijevića i koga sve ne, onda sam rekao: Oprostite, ja u to društvo ne spadam. Na završetku tog razgovora, novinari BBC-a su me zamolili: Biste li vi bili spremni, kad mi snimimo taj film i kad budemo imali u montaži prvu verziju, da je pogledate i da nam date neko svoje mišljenje. Ja sam rekao: pod uvjetom da nigdje ne objavite da sam ja u tome sudjelovao. I oni su, kad su napravili prvu montažu filma, poslali sav materijal. To sam pogledao u studiju Austrijske televizije u Grazu. Dao sam im neke sugestije, od kojih su neke primili a neke nisu, a oni su meni na završetku, kao, recimo, zahvalnost za to što sam ja u tome sudjelovao, dali jednu kasetu, razgovor Tuđman - Kadijević, u vremenu kad se vodila bitka za Šibenik.

■ **Zbog čega su vam to dali?**

- Zato što otprilike polovicu tog razgovora između Kadijevića i Tuđmana čini razgovor o meni. Očito sam interesirao i jednog i drugog.

■ **Kakva je to bila vrsta razgovora?**

- Obojica su me procjenjivala, ispipavali su jedan drugog pitanjima o meni. Tuđman je pitao Kadijevića kakav je to odnos između njega i mene. A Kadijević je odgovorio da ja u Generalštabu nikoga ne cijenim i da bih najradije da zarate Hrvatska i vojska. Uglavnom, Kadijević je vrlo loše o meni govorio. Tuđman je pitao, ali nije potvrđivao ništa.

■ **Kako ste reagirali na film o raspadu Jugoslavije, je li vam djelovao uvjerljivo?**

- On je, zapravo, dao dosta površnu sliku. Svatko je govorio iz svog kuta. Kad ste slušali Miloševića, on je imao pravo. Kad ste slušali Kučana, on je imao pravo. Svatko je imao svoje pravo, svoju istinu. Iz toga možete zaključiti da se nešto događalo, ali niste mogli zaključiti i zašto. Zašto se sve dogodilo onako kako se dogodilo?

■ **Zbog čega ste uvjereni da samo vi imate odgovor na to pitanje? Istina je uvijek mozaik, ne možete ga sklopiti samo od jedne ispovijedi...**

- Ne mogu reći da sam neki apsolutni sudac, ali je činjenica da sam na kraju ostao sam. Predstavnicima međunarodne zajednice uputio sam poruku, kad sam ostao bez ikakve podrške, da je paradoksalno, ali istinito kako se sada teže boriti za mir nego za rat. Ja nisam vodio rat ni protiv koga, a bio sam i ostao napadan sa svih strana: napadao me Milošević, Kadijević, Tuđman, napadao me žestoko i Kučan.

■ **Zašto Kučan?**

- Kučan je imao puno razloga da me napada, jer je smatrao da sam ja jedna od prepreka da Slovenci ostvare svoju samostalnost. Moja je pozicija, očito, bila takva da nisam pripadao nikome od njih, a budući da nisam pripadao nikome, čini mi se da sam imao najviše slobode da kažem istinu. Hoću li u svemu tome biti uvijek u pravu, to ne mogu garantirati, ali da imam više slobode da kažem istinu jer nisam umočen, to je jasno kao što su dva i dva četiri.

■ **Kad razmišljate o tome zašto vaš program nije uspio, odnosno zašto se Jugoslavija raspala, što bi bio vaš zaključak?**

- U to vrijeme, gdje sam se god pojavio, u kojem god gradu, svugdje su me dočekivali srdačno, s emocijama. Na skupovima je uvijek bilo puno ljudi i uvijek su mi pružali podršku. Govorili su mi da im u Jugoslaviji nikad nije bilo tako dobro. Imali su bolje plaće, putovali su, kupovali, osjećali su se kao slobodni ljudi... No, kad je trebalo glasati, svaki je glasao za svoj čopor. Nacionalizam je uvijek postojao u svim republikama, u svim elitama, da li kao velikosrpski, ili separatizam slovenski, i svaki od njih je vukao na svoju stranu. No, u osnovi, većina ljudi željela je živjeti u miru: ono što sam im ja nudio činilo im se racionalno i dobro. Onda su na vlast došli nacionalisti, u prvom redu Milošević, koji su počeli širiti strah. Strah jednih prema drugima. Iza toga je taj strah trebalo i opravdati, započeti rat. Dalje je išlo sve samo od sebe... Ja sam nudio bolji život, mirniji, sigurniji put u Europu. Nacionalisti su nudili povratak u prošlost. Ja sam cijeli život bio liberal i praktičan čovjek.

3. Pištolj ispod jastuka

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **Niste se baš znali nositi s ideologijama?**

- Ja sam bio pragmatičan čovjek. U Partiji sam bio poznat kao liberal, i uvijek su me napadali ideolozi, stalno su me napadali, s njima sam uvijek imao rat.

■ **Što ste napravili prvi dan nakon odlaska iz Savezne vlade? Jeste li se bojali za svoju glavu?**

- Moj mandat nije istekao, jer ga nisam imao kome vratiti. Više nije postojala ni Savezna skupština, koja me je izabrala, niti je postojalo Predsjedništvo, koje bi moglo biti neki surogat. Nestajala je država u kojoj sam radio, ali ostao je narod: ja sam vratio mandat, da tako kažem, narodu. Dao sam ostavku! Skupio sam svoje prnje, što bi rekli, sjeo u avion i otišao u Graz. U Grazu su me čekali automobili kojima sam prebačen u Hrvatsku.

■ **Prethodno ste se pokušali izboriti za provođenje Bruxelleske deklaracije, koja je, po vama, bila poslednja šansa za miran razlaz republika?**

- Imao sam veliku raspravu, tri dana Savezne vlade, u kojoj je tada trebalo Bruxellesku deklaraciju provesti u Jugoslaviji. Borio sam se za tu deklaraciju. To su bili elementi koji

su trebali omogućiti da se miroljubivo razriješe odnosi u Jugoslaviji. Tada je iznesen prijedlog budžeta, kojeg je 81 posto bilo predviđeno za vojsku. Ja sam smatrao da je to ratni budžet i da nema nikakve šanse da on bude financiran iz realnih izvora. Financirat će se iz emisije novca i biti upotrijebljen za rat, govorio sam. I tim sam povodom, nakon velikih rasprava u Saveznom izvršnom vijeću, ostao potpuno sam. Dao sam ostavku 20. prosinca 1991, a tekst te ostavke nikad nije objavljen. Pitali su me jesam li se bojao za svoj život. Jesam. Posljednjih tjedana u Beogradu spavao sam s pištoljem ispod jastuka.

■ **Kako ste živjeli po dolasku u Hrvatsku?**

- Prvu godinu nisam dobio mirovinu. U ono vrijeme smo vrlo skromno živjeli. Da bih osnovao firmu i nešto započeo, morao sam posuđivati novac. Dogodila se nevjerojatna stvar, teško je povjerovati da je to u životu moguće. Otvorio sam, naime, ured u Grazu i nije mi baš išlo. A onda me u uredu posjetio jedan čovjek i rekao mi: "Zahvaljujući vama, ja sam zaradio velike novce. Budući da znam kako vi nemate ništa, želim vam dati manji dio onog što sam zaradio." n Jeste li ga poznavali?

- Ne. Bio je to ozbiljan, ali meni sasvim nepoznat poslovni čovjek. Rekao je: Ja sam vam donio i evo, poklanjam vam toliko i toliko novca. Kažem: "Žao mi je, ali ja vam to neću moći skoro vratiti." On kaže: "Zar ja tražim da vi to meni vratite?" I s tim sam novcem ja "preživio". Nikad više tog čovjeka nisam vidio. Poslije toga sam došao ovamo, u Hrvatsku. Nekoliko je ljudi tu pokušalo uspostaviti neku komunikaciju između mene i, neću reći hrvatske vlasti, nego društva u Zagrebu. Ti ljudi, koji su bili kod mene, izveli su me jedan ili dva puta na večeru, čak su me vodili tamo gdje su se, uglavnom, okupljali HDZ-ovci, na njihovo veliko iznenađenje...

Smatrali su mojom hrabrošću što sam se vratio u Hrvatsku. A ja sam baš htio pokazati da se ne bojim.

■ **Zašto ste na kraju odabrali Graz?**

- Dok sam bio u Beogradu, razmišljao sam o Italiji, da odem tamo preko Makedonije, čak sam se i dogovarao s Kirom Gligorovom. No, to mi nije bilo sigurno, nisam znao hoće li to proći, mogu li uopće tuda pobjeći. Čak sam razmišljao i o tome da ostanem u Makedoniji. Onda sam zaključio da to ne bi bilo najbolje.

■ **S Gligorovom ste bili prijatelj?**

- Bio sam s njim dobar. Na kraju sam odlučio ići u Austriju. U prvom redu, to je zemlja u kojoj su socijaldemokrati bili na vlasti. Vranitzky, predsjednik Vlade, bio je moj dobar prijatelj. Osim toga, Austrija je vrlo blizu Hrvatskoj. Graz je blizu Zagrebu, mogao sam komunicirati sa svojom obitelji, koja je ostala u vrlo teškim uvjetima. Tih me dana Vranitzky pitao želim li da mi daju politički azil, austrijsko državljanstvo, pasoš itd. Rekao sam: "Ja sam se rodio u Hrvatskoj, imao sam i neku ulogu u toj Jugoslaviji, ne želim umrijeti kao Austrijanac!" n Jeste li se izjašnjavali kao Hrvat?

- Ja sam uvijek bio Hrvat. Kako se mogu izjašnjavati drukčije nego onako kakav sam se rodio?

■ **Jeste li ubrzo uspjeli u Grazu? Govorilo se da vam dobro ide.**

- Prve dvije godine strašno sam se mučio. Početi potpuno iznova, uz blokadu kakvu sam imao faktički u cijeloj Jugoslaviji, bilo je gotovo nemoguće. Recimo, ja sam mogao jako dobro proći da sam prihvatio neke ponude. U ime Vlade Bosne i Hercegovine k meni je došao Alija Delimustafić u Graz i donio mi poklon... Došao je s prijedlogom da organiziram nabavu oružja za Bosnu i Hercegovinu. Što mislite, kakav je to lukrativan i atraktivan posao, koliko se na tome moglo zaraditi, i koliko su zaradili neki, vrlo cijenjeni građani! Ja to nisam prihvatio. Rekao sam: Molim vas, vi znate što sam napravio za Bosnu i Hercegovinu. Vi od mene možete svašta tražiti, ali nemojte tražiti da nabavljam oružje. Ja sam zbog oružja otišao iz Beograda. Između ostalog, on mi je rekao: Slušaj, mi te nećemo pitati za cijenu. A stjecaj okolnosti je bio takav - tada sam radio s Rusima. Obnovio sam neke stare kontakte i preko njih došao u vezu i s ljudima iz vojske, da ih tako nazovem. I kako je tada vojska u Rusiji bila u strašnom stanju - jedva su

preživljavali od plaće, oni su meni predložili da prodajem oružje. No to nisam prihvatio. Rekli su, mi ćemo vam dati oružje, i tako ga imamo tu, ne znamo što ćemo s njim, vi ga prodajte i nama dajte koliko mislite da treba. A onaj Delimustafić mi je rekao da neće pitati za cijenu... Sigurno bi ih malo odbilo takvu ponudu.

4. Zavera sa planom RAM

ANTE MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ Jeste li ikad od Delimustafića dobivali obavještajne podatke o sastancima Tuđmana i Miloševića?

- Ne. Delimustafić je jedno vrijeme bio veza između mene i Izetbegovića. U zadnjim tjednima mog mandata ja sam odlazio samo u Sarajevo i Skoplje, jer sam se tamo osjećao donekle dobrodošlim. Tamo sam s Kirom i Alijom razgovarao u četiri oka. Alija mi je jednom obećao da će mi poslati neke materijale. Možda te ne iznenadi, ali će te sigurno zanimati, rekao mi je. I poslao je Delimustafića koji mi je donio snimku razgovora Karadžića i Miloševića u kojem se govorilo o planu RAM, kojim je JNA trebala stati na stranu Radovana Karadžića i početi podjelu Bosne. Tražio sam od Delimustafića da mi dozvoli da tu traku pustim na sjednici Vlade, jer je ona uskoro trebala početi. Nije htio, već je preda mnom izbrisao cijeli zapis. No, ja sam dosta toga upamtio i na Vladi dobro interpretirao taj razgovor Karadžića i Miloševića. Kadijević nije bio na toj sjednici, admiral Stane Brovet je tvrdio da je ono što sam čuo lažno, a Božo Marenić je tražio da se odmah pokrene istraga nad Kadijevićem, no s njim više nismo mogli ni razgovarati. Ja sam tražio da se smijeni, ali Skupština, koja je za to nadležna, praktički više nije ni postojala, dok Kadijević više nije dolazio na sjednice.

■ Jesu li vam iz Bosne dostavljene i snimke razgovora Milošević-Tuđman u Karađorđevu, kako se dosad nagađalo?

- Ne nisu. I nikad nisam čuo snimke tih razgovora, ali sam primio izvještaje o tim razgovorima, koje su mi kasnije potvrdili i Milošević i Tuđman.

■ Otkud ste dobili izvještaje?

- Od pripadnika obavještajne službe. Možete pretpostaviti da to nije bila vojna obavještajna služba.

■ Možete li nam reći iz koje je republike bila osoba koja vam je dostavila taj povjerljivi izvještaj, i je li još uvijek živ?

- Mogu vam reći da je iz Hrvatske, i da, živ je.

■ Hoćete li nam otkriti o kome se radi?

- Naravno da ne.

■ Dobro. Što je sve pisalo u tom izvješću?

- Sve ono što sam kasnije saznao od Miloševića i Tuđmana. Da su se sastali, da su prostrli karte Jugoslavije, i da su imali samo dvije točke razgovora, a to su podjela Bosne i Hercegovine kao prvo, i kao drugo - smjena Ante Markovića. Nakon što sam vidio to izvješće pozvao sam na razgovor Miloševića pa Tuđmana. Dok smo pričali o Karađorđevu, svaki od njih mi je prebacivao odgovornost na onog drugog. Na kraju, obojica su završili iskreno govoreći o namjerama za podjelom Bosne. Tuđman je od mene i tada, kao i više puta kasnije tražio da podijelim njegov koncept podjele Bosne i Hercegovine. Čudilo ga je što ja, kao Hrvat iz BIH, drugačije razmišljam. Rekao sam da taj koncept ni mrtav ne bih podržao. To neće proći bez rata s Muslimanima, rekao sam mu. To je ludost i zločin! Odgovorio mi je da se priberem, jer neće biti rata, nagnuo se i rekao sa smješkom: "Bosna šaptom pade." n Kako biste, u kratkim crtama, opisali Miloševića?

- Milošević je manipulirao ljudima jer im se predstavljao drukčijim nego što je bio. Recimo, on meni nikad nije rekao: Zalažem se za veliku Srbiju. Nikad. On se uvijek

zalagao za Jugoslaviju. Recimo, mnogi koji su njemu dolazili, kad su odlazili od njega govorili su: Zašto o njemu pričaju da je to nekakav vukodlak! On je sasvim pristojan čovjek, izvanredan, s njim se da razgovarati, s njim se da dogovoriti. Međutim, s njim se dalo dogovoriti, ali kako? Nikada se nije mogao dogovoriti o onome što njemu nije odgovaralo.

■ **Kako ste gledali na dolazak Tuđmana na vlast? Kad ste ga, zapravo, upoznali kao političara?**

- Tuđmana nisam poznao prije izbora u Hrvatskoj. Kad su provedeni izbori, a on još nije bio inauguriran u Saboru, preko vikenda sam bio kod kuće. I onda smo imali te tzv. specijalne telefone, jer nije bilo mobilnih telefona. Zvoni meni specijalni telefon i javlja mi se dežurni s druge strane i kaže: S vama bih želio razgovarati jedan gospodin, Franjo Tuđman. Hoćete li preuzeti liniju?, pita me operater. Kažem, hoću, dajte mi liniju. Javlja se on i kaže: Ovdje Franjo Tuđman, želio bih razgovarati s Antom Markovićem. Ja sam rekao: Ovdje Ante Marković. I on kaže: Mi se dosad nismo upoznali, ali bilo bi dobro da se nas dvojica vidimo i da se upoznamo i porazgovaramo. Ja sam rekao: Dakako, nema razloga da se ne upoznamo i da ne razgovaramo. I on meni kaže: Možemo li sutra? To je bila nedjelja navečer. Ja sam rekao: Ne možemo, rano ujutro putujem u Beograd, imam državne obveze, već unaprijed dogovorene. Sutra ne mogu, ali možemo se naći večeras. On kaže: Dobro, ja sam u Villi Weiss - već se bio presselio u Villu Weiss - pišem tu svoj ekspozé.

Ja sam mu rekao, tada smo još bili na vi: "Ja imam drugi prijedlog. Svaki predsjednik Savezne vlade ima svoj kabinet u republici otkud je došao. Ja imam svoj kabinet ovdje i predlažem da se nađemo u mom kabinetu." Gdje je to, pita on. U Visokoj, na 2. katu, odgovaram. I ja sjednem u svoj auto, audi 80, odvezem se gore, a gore već on. Čekao me unutra. Kad sam ušao, vidim gleda slike. I mi se upoznamo: Franjo Tuđman. Ante Marković. Kako da se oslovljavamo? A ja zbilja nisam o tome razmišljao, to mi je bilo najmanje važno. No, u takvim trenucima čovjeku munjevito rade klikeri. Kažem: "Vrlo jednostavno. Ja ću vas oslovljavati sa družé generale, a vi mene sa gospodine inženjeru." I tako je počeo naš razgovor, koji je trajao jedno dva sata, od 8.30 do 10.30, vjerojatno.

5. Pljačka Narodne banke

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **O čemu ste razgovarali sa Tuđmanom?**

- On je počeo razgovor ovako: Kad je god Hrvatska bila na prekretnici, kad je mogla donijeti neke odluke samostalno, uvijek bi se našao neki veliki čovjek koji bi to spriječio. Bio je to jednom Ante Trumbić, drugi put Tito i treći put vi. Ja sam rekao: Ja vam zbilja zahvaljujem jer ste me stavili u rang s tim ljudima. Nisam smatrao da ja u taj rang pripadam. To je vaše pravo, ali tako ne osjećam. I onda smo počeli razgovarati. On je tražio da dam podršku njegovom preuzimanju vlasti i svemu ostalom što bi ovde on i HDZ napravili. I mi smo puno oko toga razgovarali.

■ **Što je odgovorio?**

- On je rekao: Da, mi ćemo to svakako podržati...

■ **Držite li da je raspad Jugoslavije započeo 8. siječnja 1991. monetarnim udarom Miloševića na Narodnu banku Jugoslavije, odnosno emisijom 1,4 milijarde dolara?**

- Može se reći da je time formalno započeo raspad Jugoslavije.

■ **Kako ste reagirali kad ste doznali za to?**

- Zapravo, to se dogodilo preko noći: ujutro sam za to saznao. Nisam vjerovao i tražio sam da mi se to dokumentira.

■ Tko vam je prvi rekao tu vijest?

- Netko od mojih simpatizera iz Srbije. Kad sam došao u kabinet, našao sam i anonimno poslanu odluku Narodne banke Srbije da se izvrši taj proboj, odnosno pljačka, da se iz Narodne banke Jugoslavije uzme 18,2 milijardi dinara, što je bilo oko 2,5 milijarde maraka. Tada su rezerve bilo oko 10,5 milijardi dolara. Međutim, to nema veze s rezervama, jer to nije bio faktički novac, to je bio fiktivni novac, koji funkcionira u poslovanju među bankama. Ali, na osnovu takvog kvazinovca mogao se u Srbiji od Narodne banke Srbije emitirati pravi novac. Emitiran je pravi novac, kojim je Milošević tada platio penzije, plaće, socijalnu sferu itd. On je bio pred izborima i time je kupovao izbore. Takav prodor u monetarni sistem Jugoslavije apsolutno je gangsterski. Onda sam ga zvao i dobio na telefon te mu rekao: Slušaj, što si to napravio? Kaže on: Tko, ja? Tako je on radio uvijek: lagao je bez problema i uvijek se, kao, čudio što mu ne vjeruju. Ja mu kažem: Slušaj, napravili ste zločin.

On kaže: Pojma nemam o tome. A ja mu odgovorim: Slušaj, Slobodane Miloševiću, nema ni najmanje, najsitnije stvari koja se može dogoditi u Srbiji da ti ne znaš za nju, ili da je nisi ti odobrio ili da je nisi naredio. Izvršiti ovakav udarac ne samo na monetarni platni sistem nego na cijelu Jugoslaviju, potrest će to zemlju, nije to mogao nitko napraviti da ti nisi potpuno, sto posto, iza njega. On je rekao: Ja ću to istražiti, pa ako bude istina, ako je istina, nešto ću poduzeti. Ništa, naravno, nije poduzeo. Odmah sam, sazvao Vladu, na sjednici Vlade to sam iznio, i tražio od guvernera Centralne banke da uvede sankcije vis a vis Narodne banke Srbije i vrati taj novac.

■ Tko je tamo bio?

- Vlatković Dušan. On je Vojvođanin.

■ Vi ste razgovarali poslije s njim?

- Kako ne!

■ I što vam je rekao?

- Rekao mi je da su ovi tu emisiju izvršili prkeo noći, a on uopće, kako kaže, nije za to znao. On je, istina, u zadnja dva-tri tjedna, povukao, mislim, jedno 10, 11 milijardi iz Narodne banke Srbije, ali je još ostalo oko milijardu, recimo, maraka u Srbiji koje nije uspio povući. No, provala je napravljena, to se više nije moglo ničim popraviti...

■ Kakve ste sankcije tražili?

- Da sve to vrate, jer drugih sankcija nismo imali. Da smo imali neku normalnu državu u kojoj je, recimo, savezna vlada imala kompetencije, mogli smo nešto poduzeti. Mi, međutim, nismo imali te kompetencije. Dapače, u tadašnjoj Europi mi smo imali vladu koja je imala ustavno najmanje kompetencije od bilo koje druge europske ili moderne vlade, a posebno u monetarnoj sferi. Po zakonima, koji su, kao reformski, usvojeni u bivšoj Jugoslaviji - a ja sam, na koncu, bio na čelu reforme - mi smo razvlastili državu do utjecaja na Narodnu banku. I Centralna narodna banka bila je samostalna institucija, direktno odgovorna Saveznoj skupštini Jugoslavije. Prema tome, i ovo što sam ja zahtijevao od Narodne banke Jugoslavije, recimo, bilo je na rubu mogućnosti onoga što je smijela raditi Savezna vlada.

■ Jel bio problem i u tome što su te dvije ustanove bile u Beogradu?

- Lokacija nije igrala odlučujuću ulogu. Najvažnije odluke Narodne banke Jugoslavije donosile su se u Savjetu guvernera. U Savjetu guvernera bili su guverneri narodnih banaka republika i pokrajina. I kad se radilo o krupnim odlukama, naročito o emisiji novca, onda se morala dobiti suglasnost Savjeta guvernera. I kod savjeta guvernera postojale su odluke gdje se tražio konsenzus i odluke gdje se tražila većina. Kod emisije se tražio konsenzus. Prema tome, da je to išlo legalnim putem, oni to nikad ne bi mogli dobiti. No, nisu radili to legalno, nego su radili gangsterski. To je onda sasvim nešto drugo. Sama lokacija, dakle, nije igrala ulogu. Nastavlja se

Sankcije nisu uspjele i to je bio početak raspada?

- Moglo bi se reći da je to bio formalni početak...

■ **Kako je na to reagirala Hrvatska?**

- Moram reći da tada nije bilo reakcije, rekao bih, kritične prema Saveznoj vladi ni jednog republičkog rukovodstva. Jer su svi znali da smo mi brzo reagirali, da sam se ja posebno u tome angažirao i da smo uspjeli dio toga istjerati. Ali republička rukovodstva nisu reagirala, da nam daju u tome podršku.

6. Vojska van kontrole

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **Sankcije nisu uspjele i to je bio početak raspada?**

- Moglo bi se reći da je to bio formalni početak...

■ **Kako je na to reagirala Hrvatska?**

- Moram reći da tada nije bilo reakcije, rekao bih, kritične prema Saveznoj vladi ni jednog republičkog rukovodstva. Jer su svi znali da smo mi brzo reagirali, da sam se ja posebno u tome angažirao i da smo uspjeli dio toga istjerati. Ali republička rukovodstva nisu reagirala, da nam daju u tome podršku.

■ **Za to vrijeme izgubili ste i kontrolu nad Armijom.**

- Vlada tu kontrolu, zapravo, nikad nije ni imala. Mi smo bili odgovorni za budžet vojske, i neke administrativne odluke, ali kadrovsku politiku, operativnu strategiju i upotrebu vojske u svojim je rukama imalo Predsjedništvo Jugoslavije. Pošto je ono tada bilo podijeljeno tačno po pola, Vojska je bila izvan kontrole, a pod utjecajem Miloševića. Kadijević je, u to vrijeme, nesumnjivo kontrolirao vrh Armije. Međutim, bilo je pitanje koju ulogu u svemu tome on igra i kakva je njegova pozicija. Treba, najprije, reći da je postojala komunikacija između Miloševića i Kadijevića još prije izbora nove Vlade. Oni su čak išli u Kupare zajednički na godišnji odmor i, naravno, tada se i obitelji družu, razvijaju se drugačije, prisnije veze, stvaraju čvršći odnosi, koji kasnije presuđuju... Kadijević je svojedobno išao do predsjednika predsjedništva Raifa Dizdarevića i predložio da se Milošević bira za predsjednika Savezne vlade. To nije nitko znao osim njih dvojice. Ja sam to saznao puno kasnije, kad su se stvari već jako daleko odvale. Onda mi je o tome nešto Dizdarević rekao, a, uostalom, to je Kadijević napisao u svojoj knjizi. Dizdarević je rekao Kadijeviću: "Pa dobro, pitaj Miloševića što o tome misli". Ali Milošević to nije prihvatio. On je htio moć i podršku u Srbiji. Kad je već bilo jasno da sam nominiran za mandatara za predsjednika Savezne vlade, nastojao se približiti meni. U prvo vrijeme on je i podržavao program reformi. Program je sadržavao nekoliko etapa. Prva je etapa sam stabilizacioni program, koji treba dovesti do toga da se ostali potezi mogu u realnim odnosima formirati, a ne u nekakvim, recimo, inflacijskim. Zatim je trebala doći privatizacija, pa reforma države, pa bankarskog sistema, pa reforma političkog sistema itd. Ubrzo su se pokazali fantastični rezultati: između ostalog srušena je inflacija proglašenjem konvertibilnosti valute. To je bila prva konvertibilna valuta u socijalističkim zemljama...

■ **Kritizirali su vas da ste održavali umjetnu stabilnost tečaja i falsificirali stvarno stanje prezadužene privrede.**

- Kako može biti umjetno kad su u času kad sam to proveo devizne rezerve već bile 6,8 milijardi! Kad sam tek došao bile su 1,5 milijardi. Osim toga, platna bilanca bila je stabilna. Uostalom, inozemne banke to su sve prihvatile. Vi ste mogli mijenjati dinar po oficijelnom tečaju gdje ste god htjeli. Ništa nije bilo umjetno.

N TO JE ONAJ ČUVENI 7:1

- Tako je, 7:1. U toj prvoj fazi, koja je značila stabilizaciju, Milošević je i javno, a i faktički, podržavao Vladu. Kasnije, kako se proces odvijao, kad je postalo jasno da se ja neću zadržati na stabilizacionom programu, nego da idem dalje, da idem zapravo u privatizaciju i na političku reformu političkog sistema, u višestranačje, počeli smo se sve

više razilaziti Milošević i ja. Kadijević je tada bio predstavnik vojske. Moram uvijek isticati da je naša komunikacija s vojskom bila administrativnog karaktera. Jer, komandu nad vojskom imalo je Predsjedništvo Jugoslavije. Mi nismo imali nikakvu ulogu u tome. I onda je dolazilo sve više do raskoraka. A kako se kriza produbljivala, Kadijević se, zapravo, sve više zbližavao s Miloševićem i sve više i više funkcionirao u ulozi u kojoj je ostao do kraja. Mislim na ono što je Armija radila u toku rata.

■ **Vratit ću se na Kadijevića opet, ali zanima me kakve ste ingerencije imali nad Državnim sekretarijatom za unutrašnje poslove?**

- Sekretarijat je bio u sastavu Vlade. U prvom redu, Milošević se jako borio da dobije kontrolu nad Saveznim sekretarijatom unutrašnjih poslova. Kad sam formirao Vladu, moj zahtjev bio je da mi se nitko ne miješa u formiranje Vlade. Meni Vladu nije formirala ni Partija ni Predsjedništvo. Ja sam sam išao na razgovore po republikama, u preduzeća itd. U svim sam republikama razgovarao s rukovodećim timovima. Naravno, htio sam dobiti njihovu podršku, ne samo u izboru ljudi, nego je to za mene bila garancija da će me sutra podržavati. Svugdje su u razgovorima sudjelovale ekipe ljudi. Jedino u Srbiji sam Milošević.

■ **Kako ste pronašli ministra unutrašnjih poslova?**

- Moj kandidat za tu funkciju bio je Janez Zemljarič, koji je, inače, prije bio predsjednik Vlade Slovenije, a u vrijeme Milke Planinc potpredsjednik SIV. Zemljariča sam dobro poznavo i cijenio. Znao sam da je vrlo principijelan čovjek, da se u njega mogu pouzdati te da ima određene kvalifikacije za posao. No, što god sam mu nudio, a nudio sam mu čak i Sekretarijat za vanjske poslove, koji je inače u svakoj vladi, recimo, uz ministra i premijera, najznačajniji - sve je to Milošević odbijao. Htio je po svaku cijenu sekretara unutrašnjih poslova. Ja sam mu sve kandidate odbijao. Bilo je više kandidata, sve njegovih ljudi iz prve lige. I onda je on došao s prijedlogom za Petra Gračanina, kojega je bilo vrlo teško odbiti. Gračanin je, zapravo, bio prvoborac, bio je Titov general-pukovnik, ne bi se nikad moglo za njega reći da je nacionalistički orijentiran. I u to vrijeme kad ga je Milošević predložio bio je predsjednik Predsjedništva Srbije. Prema tome, on je zaigrao na kartu koju ja ne bi mogao odbiti. I stvarno nisam mogao odbiti, to prije što je kod sastava Vlade tri ministarska mjesta moralo prihvatiti i Predsjedništvo Jugoslavije: vanjske poslove, vojsku i unutrašnje poslove. I Petar Gračanin tako je postao ministar unutrašnjih poslova. Mada, prvo, on je dosta razočarao Miloševića, što se vidi u Jovićevoj knjizi kad on kaže da je Pera pod velikim utjecajem Antinim (mojim) i mene sluša više nego njih.

7. Rupa u planu Kadijevića

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **Je li bila istina da je Gračanin više slušao vas nego Miloševića?**

- Bila je istina prvih godinu i pol dana. Ja sam tada imao vrlo dobru Vladu, koja je bila koheziono jaka. S druge strane, u to vrijeme uloga SSUP-a nije bila bogzna kako velika. Sve su republike imale vlastita ministarstva unutrašnjih poslova, i službe sigurnosti, i kontraobavještajne službe itd.

■ **Kako biste procijenili državnu sigurnost u Hrvatskoj u to vrijeme?**

- Državna sigurnost Hrvatske u vremenu kad sam ja tu bio bila je vrlo dobro organizirana i u funkciji politika koje su bile vođene. Mogu reći da ima nekoliko ljudi koji su bili jako, jako dobri i koje je čak, u krajnjoj liniji, Tuđmanov režim zadržao. Mislim prije svega na Josipa Perkovića, Zdravka Mustača, koji je bio zamjenik ministra unutrašnjih poslova Hrvatske, dok, poslije, nije bio zamjenik Petra Gračanina, jer sam ga ja na nekakav način instalirao u Beograd da imam i svog čovjeka, ako tako smijem reći, koji bi me mogao informirati o onome što se događa.

■ **Postoji teorija o tome kako su, zapravo, raspad Jugoslavije dogovorile strukture državne sigurnosti, a ne politička rukovodstva...**

- To nema veze sa stvarnošću.

■ **Kako procjenjujete djelovanje službi početkom 90-ih, u nastojanju države, kad ste spomenuli Perkovića, Mustača i Boljkovca?**

- U stvari, zna se da je Tuđman angažirao Manolića, pa Boljkovca, pa Mustača, pa Perkovića.

■ **Govorilo se da su oni te pozicije zadržali ucjenama i podmetanjima utjecajnih HDZ-ovaca, suradnika starih službi? Držite li da je to istina?**

- Ne vjerujem u to. To su ljudi koji znaju posao. Kad vodite državu, kao i poduzeće, uvijek birate one koji znaju posao, a presudno je bilo što su ti ljudi imali informacije o onima dugima, koji su bili protivnici Tuđmana. To je bilo najvažnije.

■ **Vratimo se na Kadijevića. On vam je, svojevremeno, ponudio jednu vrstu dogovora...**

- To je bio konac 1990, početak 1991, kad su se stvari naglo razvijale u negativnom smislu. Mislim, početkom siječnja 1991. održana je sjednica Predsjedništva, gdje je prvi put Armija izašla s prijedlogom da se proglašava izvanredno stanje i da se njoj daju kompetencije u tom smislu. Međutim, Predsjedništvo se podijelilo 4:4. Nisu nikad uspjeli dobiti većinu. Onda je u jednoj takvoj situaciji, u mom kabinetu, kad smo bili sami - takve se stvari ne pričaju pred trećima - Kadijević rekao da su oni razradili u Generalštabu cijeli plan o tome kako će pohapsiti Tuđmana i rukovodstvo Slovenije, i da oni imaju sve potrebne pretpostavke, predloge, i sve spremno da mogu to napraviti. Čak su rekli: Mi imamo i odluku u Generalštabu da to napravimo. Nama treba još politička odluka. Predsjedništvo je nije kadro donijeti. Znači, oni su, zapravo, forsirali Predsjedništvo da donese odluku o izvanrednom stanju da bi to mogli napraviti. No, to nisu rekli: samo su tražili da se proglašava izvanredno stanje, a kad se proglašava, onda se zna što je: dobili bi legalitet. Kako to nisu mogli dobiti, a sve su drugo spremili - to je bilo evidentno - pokušali su preko mene, krivo me procjenjujući.

■ **Kako ste reagirali kad vam je Kadijević, potkraj 1990, predložio da se proglašava izvanredno stanje?**

- I kad mi je to rekao, izvadio je papire i počeo mi objašnjavati. Baš mi je počeo nešto objašnjavati o Hrvatskoj, i ja sam ga onda prekinuo i rekao mu: slušaj, ja mislim da, prije nego što se uopće bude moglo o tome razgovarati, postoji velika rupa u svemu. Koja? Kažem: Gdje ti je tu Milošević i njegovo rukovodstvo? Onda je on skočio, sav bijesan: On je jedini koji se bori za Jugoslaviju. Da njega nema, mi to ne bismo mogli ni predlagati. On je meni već prije toga objasnio, rekao kako treba dobiti legalitet. Rekao je, pošto je Predsjedništvo nesposobno donijeti odluku, mi donosimo tu odluku i predlažemo da ti to podržiš, i da se nakon toga, kad mi to provedemo, zapravo, izvrši i smjena Predsjedništva, a kako si ti najstariji funkcioner u Federaciji, jer si legalno izabrani predsjednik Vlade, da preuzmeš i funkciju predsjednika države. Jedno i drugo! Znači, za nekoga naivnoga, zamaman prijedlog, skoro poklon, što sam, naravno, apsolutno i s gnušanjem odbio. I od tada je, zapravo, naš odnos potpuno kopnio, i više prave komunikacije među nama nije moglo biti. Jer je on bio svjestan da je meni iznio jednu stvar koja je faktički državni ili vojni udar, državni i utoliko što bi ga, recimo, predsjednik Vlade podržao, i u kojem je morala pasti krv. Jer, nije on mogao pohapsiti rukovodstvo, a da ne dođe do krvi. To je bilo jasno.

■ **Kad ste se vratili iz Beograda u Zagreb, jeste li dobili hrvatsku putovnicu?**

- Oduvijek sam imao hrvatsku putovnicu. Jedino, dok sam bio u Beogradu, imao sam pasoš predsjednika jugoslavenske Vlade. Nije mogao biti ni hrvatski ni slovenski... Prvu godinu dana u Hrvatskoj ipak nisam dobio nikakve dokumente. Nisam mogao dobiti niti svoju mirovinu. Inače sam zdrav čovjek, ali tih sam se dana razbolio i završio u

Vinogradskoj bolnici u Zagrebu. U početku su me grozno tretirali. Bio sam smješten u jednoj sobi sa njih 15-16, od kojih je polovica umirala. Negdje noću došao je jedan mladi liječnik i rekao mi: Ipak smo dobili suglasnost da vas možemo preseliti u malo bolju sobu. Kako nisam bio zdravstveno osiguran, iz svojih sam sredstava platio bolnicu...

8. Život bez dokumenata

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ Kad ste se vratili iz Beograda u Zagreb, jeste li dobili hrvatsku putovnicu?

- Oduvijek sam imao hrvatsku putovnicu. Jedino, dok sam bio u Beogradu, imao sam pasoš predsjednika jugoslavenske Vlade. Nije mogao biti ni hrvatski ni slovenski... Prvu godinu dana u Hrvatskoj ipak nisam dobio nikakve dokumente. Nisam mogao dobiti niti svoju mirovinu. Inače sam zdrav čovjek, ali tih sam se dana razbolio i završio u Vinogradskoj bolnici u Zagrebu. U početku su me grozno tretirali. Bio sam smješten u jednoj sobi sa njih 15-16, od kojih je polovica umirala. Negdje noću došao je jedan mladi liječnik i rekao mi: Ipak smo dobili suglasnost da vas možemo preseliti u malo bolju sobu. Kako nisam bio zdravstveno osiguran, iz svojih sam sredstava platio bolnicu...

■ Koga ste imali na umu kao novog ministra obrane umjesto Veljka Kadijevića?

- To je mogao biti samo jedan čovjek, general Antun Tus, tada vrlo poznat i ugledan oficir, dugogodišnji zapovjednik avijacije. On je jedini bio prihvatljiv svima. O tome sam s Tusom već razgovarao. Pošto su mene u Beogradu u to vrijeme pratili, sastajali smo se na Tuškancu i razgovarali šecujući se. Tus je, na kraju, pristao, složio se da zamijeni Kadijevića. Preostalo mi Tuđmanu objasniti kako je to prilika da se riješimo Kadijevića i neutraliziramo promiloševićevske snage u Armiji. S Tusom na čelu vojske, Mesićem na čelu Predsjedništva i sa mnom na čelu Vlade, Milošević više ne bi imao toliko manevarskog prostora, u svakom slučaju izgubio bi legitimitet. Stvari bi se možda odvijale sasvim drugačije. Boljkovac me nazvao iz Zagreba i rekao da je ugovorio sastanak s Tuđmanom, kojem je i sam prisustvovao. Ja sam ponovio sve što sam prije iznio Boljkovcu i Tuđman je rekao da će razmisliti. Još me pitao šta mislim o Tusu. Za par dana pročitao sam u novinama da je Tuđman postavio Tusa za načelnika Glavnog stožera u Hrvatskoj. Taj njegov potez govorio mi je da su moji napori za mirnim razlazom sve uzaludniji.

■ Jedan od sudionika sastanka Milošević-Tuđman u Karađorđevu povjerio mi je jednom prilikom - da iza Karađorđeva stoji Tuđman, da je sastanak s Miloševićem njegova inicijativa. Je li to istina?

- Istina je. Dosad sudionici tog sastanka o tome javno nisu rekli ni riječi, ali je istina da je Tuđman predložio sastanak Miloševiću, a on je Tuđmanu kao mjesto sastanka predložio Karađorđevo. U krajnjoj liniji, njih dvojica to nisu ni krili, bez obzira na to što je za mnoge stvari o kojima su razgovarali Milošević meni rekao da ih je predlagao Tuđman, a Tuđman da ih je predlagao Milošević. Naročito kad se radilo o mojoj glavi, rekli su i jedan i drugi da je to onaj drugi predložio.

■ Zašto je, po vašem mišljenju, Tuđman predložio sastanak Miloševiću?

- U Beogradu su se upravo dogodile najveće demonstracije u Srbiji, na kojima se tražila Miloševićeva smjena i odgovornost. Iako je iza dijela tih demonstracija stajao Vuk Drašković, tražeći Miloševićevu smjenu, dio demonstancija sigurno se spontano odazvao i nije bio politički instrumentaliziran. Tema demonstracija, da tako kažem, bio je položaj Srbije u Jugoslaviji, ali je dosta ljudi naprosto bilo razočarano vladavinom Slobodana Miloševića. Jović je dao ostavku, a Kadijević poslao tenkove na ulicu da "smire situaciju".

■ Milošević je tada zaprijetio neposluhom saveznim organima...

- Da, to je bio njegov manevar. Kad su se Miloševićevi poslušnici poput Jovića povukli iz Predsjedništva, državi je zaprijetilo bezvlašće, vojska je ostala bez vrhovnog

komandanta. Ja sam se tada s Vasilom Tupurkovskim dogovorio da se sazove sjednica Predsjedništva onih koji nisu pripadali Miloševiću. Održana je sjednica na kojoj su bili Bogić Bogićević, Janez Drnovšek, Mesić, Tupurkovski i ja. Mi smo tada pokazali da Predsjedništvo funkcionira. Uostalom, u njemu su bili predstavnici četiriju republika, dok su se pobunili predstavnici tek dviju. I onda se Jović vratio.

Dakle, kad se to sve događalo, Milošević je, zapravo, spašavao glavu... Znajući da Milošević u Srbiji ne stoji dobro, štoviše da mu je i glava u pitanju, Tuđman je, vjerojatno, zaključio da je nastupio pravi trenutak za dogovor. To je moja pretpostavka, koja ne mora biti sasvim točna, ali taj zaključak proizlazi iz poznavanja njih obojice, i političkih prilika u kojima su se zatekli. Samo se tako može objasniti zašto je Tuđman, za sve nas koje je to iznenadilo, navrat-nanos tražio takav sastanak s Miloševićem. Tuđman je, vjerojatno, iskoristio trenutak kad je Milošević bio najslabiji da bi se s njim lakše pogodio, a Miloševiću je baš tada trebao partner i izvan Srbije. Meni je, recimo, predlagao sklapanje saveza Srbija-Hrvatska, kako bi te dvije republike, kao najjače, vladale Jugoslavijom. Naravno, svaki sam ga put odbio. Očito je to pokušao napraviti s Tuđmanom. Ali, ovaj put dobio je partnera. Kad smo razgovarali nakon Karađorđeva, rekao mi je: "Evo, koliko sam puta tebi predlagao dogovor, i nikad se nismo sporazumjeli, a s Tuđmanom sam se sporazumio odmah!" Nastavlja se

*Rekli ste da se u Karađorđevu razgovaralo samo o vašoj smjeni i podjeli Bosne. Zašto baš o te dvije teme?

- Bez moje smjene u to vrijeme nisu mogli podijeliti Bosnu i Hercegovinu. A bez podjele Bosne, po njima, nisu mogli biti riješeni hrvatsko-srpski odnosi. Dakle, trebalo je smijeniti mene, podijeliti Bosnu, i "historijski sporazum" bio bi ostvaren. Inzistirao sam na tome da to neće ići bez rata. Da će se djeca u Bosni rađati i umirati s puškom, da će biti krvi do koljena: "Vi ćete palestinizirati BIH", rekao sam. Pitao sam ih: "Kako mislite, dok sam ja živ, to provesti?"

"Pa zato smo se i složili da te smijenimo..." - bio je njihov odgovor. Međutim, oni sami nisu me mogli smijeniti.

9. Sukob oko Bosne

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **Rekli ste da se u Karađorđevu razgovaralo samo o vašoj smjeni i podjeli Bosne. Zašto baš o te dvije teme?**

- Bez moje smjene u to vrijeme nisu mogli podijeliti Bosnu i Hercegovinu. A bez podjele Bosne, po njima, nisu mogli biti riješeni hrvatsko-srpski odnosi. Dakle, trebalo je smijeniti mene, podijeliti Bosnu, i "historijski sporazum" bio bi ostvaren. Inzistirao sam na tome da to neće ići bez rata. Da će se djeca u Bosni rađati i umirati s puškom, da će biti krvi do koljena: "Vi ćete palestinizirati BIH", rekao sam. Pitao sam ih: "Kako mislite, dok sam ja živ, to provesti?"

"Pa zato smo se i složili da te smijenimo..." - bio je njihov odgovor. Međutim, oni sami nisu me mogli smijeniti.

■ **Koji su bili Tuđmanovi aragumenti za podjelu BIH, a koji Miloševićevi?**

- Nekih je razlika bilo, kao što je bilo dosta i sličnosti. U prvom redu, Tuđman je govorio da Europa ne može dopustiti jednu takvu muslimansku, islamiziranu državu na svome tlu. To, recimo, Milošević nije govorio. Zatim, Tuđman je tvrdio da su Muslimani u BIH, zapravo, nekadašnji bosanski katolici koji su prešli na islamsku vjeroispovijest, dok je Milošević tvrdio da je riječ o islamiziranim pravoslavicima. Milošević je govorio da je BIH ionako umjetna Titova tvorevina, u kojoj su Hrvati i Srbi u većini, i da ona ne može opstati. Ali, ipak su, kako je rekao, njih dvojica za Muslimane predvidjela nekakvu malu enklavu. Ni Milošević ni Tuđman meni nisu govorili o mogućnosti rata u BIH. Tuđman je smatrao da će "Bosna šaptom pasti", a Milošević je govorio da Muslimani nisu ratnici, da ga parafraziram: "Ne znaju da se biju." n Warren Zimmerman, tadašnji američki

veleposlanik u Beogradu, tvrdi u svojim memoarima da je Tuđman iskreno vjerovao Miloševiću. Kakav je bio vaš dojam?

- Siguran sam u to da je Tuđman Miloševiću vjerovao, jer u suprotnom ne bi bilo Karađorđeva, ni planova o podjeli Bosne na račun trećega... Tuđman je tu, zapravo, bio naivniji. On je vjerovao Miloševiću, koji ga je htio iskoristiti da bi politički opstao. Tu je stanovita razlika, Milošević nije vjerovao nikome osim samome sebi.

■ **Je li se Tuđman bojao Miloševića?**

- On se najviše bojao Armije. Jako se bojao Armije.

■ **To mu je, vjerojatno, bio armijski recidiv...**

- Da, naravno. Mislim da se doista bojao Armije, a Miloševića ne. Daljnji događaji pokazivali su da nikad nisu govorili jedan protiv drugog, nikad se nisu međusobno napadali. Prilikom haških pregovora, kojima je predsjedao, mislim, Carrington, upitao sam Miloševića zašto uništava Vukovar, zbog čega bombardira Dubrovnik, i zna li on što su Vukovar i Dubrovnik. Odgovorio mi je pitanjem: "Ma tko bi bio toliko blesav da bombardira Dubrovnik? Dubrovnik nitko ne bombardira!" "Znaš ti dobro tko", rekao sam. Uhvatio sam ga za ruku i doveo pred Tuđmana koji se nalazio u blizini sa Šarinićem. Rekao sam: "Evo, reci Tuđmanu da se Dubrovnik ne bombardira."

"Ne znam o čemu govoriš, Armija ne tuče Dubrovnik, to je sto posto! Valjda bih ja znao...", izvrđavao je. Okrenuo sam se Tuđmanu i pitao: "Dobro, Franjo, tuku li Dubrovnik ili ne?" A Tuđman mi je odgovorio: "Čuo si što čovjek kaže." Cijeli je razgovor čuo i Šarinić, koji to, ako hoće i smije, može i posvjedočiti.

■ **Želite reći da je Tuđmanu u tom trenutku odgovaralo da se Dubrovnik granatira? Zašto?**

- On je na to gledao vrlo proračunato. Iz tog sam razgovora u Hagu zaključio da Milošević, nesumnjivo, ima utjecaj na Armiju, a da je Tuđmanu, vjerojatno, bombardiranje Dubrovnika pomagalo u osamostaljenju Hrvatske. S druge strane, nije imao ništa protiv Miloševića, nije ga kritizirao, nije ga javno napadao. Između njega i Miloševića nikad nije bilo rata, kao ni između Srbije i Hrvatske.

■ **Oprostite, zar Milošević u Srbiji nije proglasio mobilizaciju protiv Hrvatske?**

- Istina je da je Milošević preko srbijanske Vlade raspisao izvanrednu mobilizaciju, i to kad još nije bilo rata u BIH. To je, očito, bilo usmjereno protiv Hrvatske, i tada sam napisao otvoreno pismo Miloševiću. U njemu sam oštro reagirao i tražio od njega da odluku o mobilizaciji povuče. Bilo je i odlazaka dragovoljaca, ali ništa od toga nije bilo službeno, nego je organizirano neslužbenim kanalima, uz Miloševićevu podršku. Moj je zaključak da je Hrvatska ratovala uglavnom protiv pobunjenih Srba, s kojima se Tuđman nije želio dogovoriti, nego se dogovarao s onim koji je njima manipulirao. To je bila velika pogreška.

■ **Prijelomni je trenutak bila "balvan revolucija" u Hrvatskoj, 17. kolovoza 1990. Koliko se sjećam, tada niste javno osudili to političko nasilje na cestama...**

Uvijek sam djelovao u okviru sistema pa sam na takav način i reagirao. U Vladi sam pokrenuo raspravu, i u Predsjedništvu i u svim institucijama koje su mi stajale na raspolaganju, da se ispita što se događa, da se Vladi podnese izvještaj. No, Vlada je, kao što sam već rekao, imala premale ovlasti da bi mogla nešto napraviti. Nastavlja se

*Je li u vašoj, kako kažete, naivnosti u odnosu prema Miloševiću tada bilo i određenog oportunizma? Iza njega je, ipak, stajala realna politička i vojna moć...

- Zašto mislite da sam trebao javno reagirati baš na sve što su on i njegovo rukovodstvo smišljali. Ne zaboravite da sam ja bio predsjednik jugoslavenske Vlade. Ja sam, po svojoj funkciji, morao reagirati, i reagirao sam, kroz institucije sistema, i ne samo prema Miloševiću nego i prema Tuđmanu i Kučanu. Morao sam reagirati u okviru sistema, jer sam bio taj koji ga je trebao čuvati, a ne rušiti. Osim toga, u to

sam vrijeme radio na tome da Milošević ostane bez te moći. Navest ću vam jedan primjer. Pošto je Mesić postavljen za predsjednika Predsjedništva SFRJ, ja sam mu u nekim razgovorima predložio da zajedno pokušamo smijeniti Kadijevića, kao praktički najveći problem i najveću prijetnju. Koliko sam god puta pokušao utjecati na Kadijevića, nisam u tome uspio. Miloševićev je utjecaj bio prejak, Kadijević se već opredijelio za njega. Nisu pomagala ni uvjeravanja admirala Branka Mamule, kojeg sam zamolio da utječe na Kadijevića, i koji je bio racionalan, konstruktivan pregovarač. Nije pomogla ni intervencija Veljka Barbierija, koji je Kadijevića znao dugo godina i kojeg sam također zamolio da pokuša utjecati. Kako je Kadijević s Armijom postao najveća prijetnja reformama i miru u Jugoslaviji, ali i samom njezinu opstanku, zaključio sam da se mora smijeniti. O tome sam razgovarao s ministrom unutarnjih poslova Vlade RH, Josipom Boljkovcem. Došao je k meni u svibnju 1991. i iznio mi bojazni o tome kako će sve to završiti. Rekao sam da sam već pokrenuo proces Kadijevićeve smjene. To se može provesti samo u Skupštini Jugoslavije i za to bi mi trebala podrška hrvatskih i slovenskih predstavnika, koji su u Skupštinu prestali dolaziti. Boljkovcu sam rekao: kad bi se slovenski i hrvatski predstavnici pojavili samo na jedan dan, taj dan bih mogao zatražiti Kadijevićevu smjenu i izglasavanje novog čovjeka za ministra Narodne obrane. Na makedonske i bosanske ionako sam računao, a bio sam uvjeren da bi mi pomogli i predstavnici Kosova i Vojvodine pa čak i neki predstavnici s juga Srbije, koji se nikad nisu slagali s Miloševićem. To sam prenio Boljkovcu. Rekao sam mu: "Kada bi me podržao Tuđman, otišao bih Kučanu i zacijelo dobio podršku." Rekao sam Boljkovcu da je to velika šansa za mir i rješavanje krize u kojoj je najveći problem i najveća nepoznanica bila vojska. Boljkovac se složio da je to dobra ideja i da će mi organizirati u Zagrebu sastanak s Tuđmanom.

10. Kadijević najveća pretnja

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ Je li u vašoj, kako kažete, naivnosti u odnosu prema Miloševiću tada bilo i određenog oportunitizma? Iza njega je, ipak, stajala realna politička i vojna moć...

- Zašto mislite da sam trebao javno reagirati baš na sve što su on i njegovo rukovodstvo smišljali. Ne zaboravite da sam ja bio predsjednik jugoslavenske Vlade. Ja sam, po svojoj funkciji, morao reagirati, i reagirao sam, kroz institucije sistema, i ne samo prema Miloševiću nego i prema Tuđmanu i Kučanu. Morao sam reagirati u okviru sistema, jer sam bio taj koji ga je trebao čuvati, a ne rušiti. Osim toga, u to sam vrijeme radio na tome da Milošević ostane bez te moći. Navest ću vam jedan primjer. Pošto je Mesić postavljen za predsjednika Predsjedništva SFRJ, ja sam mu u nekim razgovorima predložio da zajedno pokušamo smijeniti Kadijevića, kao praktički najveći problem i najveću prijetnju. Koliko sam god puta pokušao utjecati na Kadijevića, nisam u tome uspio. Miloševićev je utjecaj bio prejak, Kadijević se već opredijelio za njega. Nisu pomagala ni uvjeravanja admirala Branka Mamule, kojeg sam zamolio da utječe na Kadijevića, i koji je bio racionalan, konstruktivan pregovarač. Nije pomogla ni intervencija Veljka Barbierija, koji je Kadijevića znao dugo godina i kojeg sam također zamolio da pokuša utjecati. Kako je Kadijević s Armijom postao najveća prijetnja reformama i miru u Jugoslaviji, ali i samom njezinu opstanku, zaključio sam da se mora smijeniti. O tome sam razgovarao s ministrom unutarnjih poslova Vlade RH, Josipom Boljkovcem. Došao je k meni u svibnju 1991. i iznio mi bojazni o tome kako će sve to završiti. Rekao sam da sam već pokrenuo proces Kadijevićeve smjene. To se može provesti samo u Skupštini Jugoslavije i za to bi mi trebala podrška hrvatskih i slovenskih predstavnika, koji su u Skupštinu prestali dolaziti. Boljkovcu sam rekao: kad bi se slovenski i hrvatski predstavnici pojavili samo na jedan dan, taj dan bih mogao zatražiti Kadijevićevu smjenu i izglasavanje novog čovjeka za ministra Narodne obrane. Na makedonske i bosanske ionako sam računao, a bio sam uvjeren da bi mi pomogli i predstavnici Kosova i

Vojvodine pa čak i neki predstavnici s juga Srbije, koji se nikad nisu slagali s Miloševićem. To sam prenio Boljkovcu. Rekao sam mu: "Kada bi me podržao Tuđman, otišao bih Kučanu i zacijelo dobio podršku." Rekao sam Boljkovcu da je to velika šansa za mir i rješavanje krize u kojoj je najveći problem i najveća nepoznanica bila vojska. Boljkovac se složio da je to dobra ideja i da će mi organizirati u Zagrebu sastanak s Tuđmanom.

■ **Postoje mišljenja da ste ipak previše popuštali Miloševiću. Na primjer, bili ste službeno na poznatom skupu na Gazimestanu, gdje je Milošević prvi put javno zaprijetio ratom. Ne sjećam se da ste tada javno reagirali...**

- To je bila 600. godišnjica Gazimestana, u povodu koje su republičke vlasti Srbije organizirale veliki skup. Poziv su dobili predsjednik Predsjedništva, Drnovšek, ja, kao premijer, i Lončar, kao ministar vanjskih poslova. Mi smo bili predstavnici Federacije koje je jedno republičko rukovodstvo u povodu republičkog praznika pozvalo na službenu svečanost. Što će oni tamo govoriti, to mi nismo znali, niti je, u krajnju ruku, to bila naša stvar. Međutim, nitko od nas nije očekivao takav Miloševićev govor. Drnovšek i ja na skup smo došli vojnim helikopterom. I odmah nakon Miloševićeva govora iz protesta smo napustili skup i helikopterom se vratili. To je bila naša reakcija, pokupili smo se i otišli jer nam tu nije bilo mjesto. U helikopteru smo prvo dugo šutjeli, a zatim zaključili da je to bačena rukavica i prijetnja ratom.

■ **Jeste li u to vrijeme izgubili potporu međunarodne zajednice? Bili ste u redovitim kontaktima s američkim veleposlanikom Zimmermanom. Kakav je bio stav američke diplomatije?**

- Sastajali smo se često, iako ne pretjerano. Navraćao se k meni u vladu. Dosta je pomagao moje napore za demokratizacijom i reformama u Jugoslaviji. Pokušavao je djelovati na administraciju SAD-a kako bi ona stala iza reformi. Njegova je zasluga i to što me predsjednik George Bush pozvao u službeni posjet Washingtonu, početkom listopada 1990. Tada sam obavio više razgovora. Bez obzira što me pozvao Bush, domaćin posjeta i onaj s kim sam najviše kontaktirao bio je prvi sekretar, James Baker. Prilikom posjeta razgovarao sam i s Alanom Greenspanom koji je, kao direktor Državnih rezervi, bio prvi monetarac SAD-a pa i svijeta. Razgovarao sam i s ministrima vojske i vanjske trgovine, a možda najvažniji razgovor obavio sam s generalnim direktorom Međunarodnog monetarnog fonda, Camdesseusom. Ja sam u SAD išao tražiti podršku reformama i demokratizaciji Jugoslavije, ali ne samo moralnu nego i materijalnu. Išao sam, prije svega, po sredstva koja bi mi pomogla napraviti veliki zaokret, što bi omogućilo da reforme dobiju veću materijalnu potporu od dotadašnje.

11. Buš brine za Gorbačova

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **Što vam je rekao predsjednik Bush?**

- On je vrlo pažljivo slušao. Razgovor je trajao gotovo jedan sat. Povremeno je nalagao Bakeru da zabilježi neke podatke koje sam iznosio. "Ovo je važno, ovo zapiši", rekao bi. Podržavao je naše reformske napore, ali je njega u to vrijeme ipak više zabrinjavala sudbina Mihaila Gorbačova, koja je visjela u zraku. Bush je u jednom trenutku skrenuo razgovor na Gorbačova, što ja, naravno, nisam mogao odbiti. Poznavao sam Gorbačova dobro, imao sam s njim više susreta. Bush je od mene tražio procjenu njegovih šansi, pitao me što bi sve trebalo napraviti da on opstane, i od mene je tražio pomoć sovjetskom predsjedniku. Jugoslavija je u to vrijeme još bila jaka, nije bilo rata, i naš je glas u istočnoj Europi mnogo značio. Ja sam mu tu potporu obećao. Kad smo završili službene razgovore, zadržali smo se u salonu, razgovarali smo stojeći, i koliko god sam pokušavao skrenuti razgovor na ove naše teme, on se držao Gorbačova. Čak je, kada me ispraćao, ponovio: "Molim vas, učinite sve što možete kako biste pomogli Gorbačovu." n

Jeste li stekli dojam da Bush zna za velikosrpski nacionalizam koji je prijetio rušenjem Jugoslavije?

- Oni o tome nisu imali pojma.

■ **Zar to nije čudno, pa CIA je već tada prognozirala raspad SFRJ?**

- Pa je, govorilo se o tome, ali još nije bilo vidljivih znakova raspada. Sistem Jugoslavije još je funkcionirao, Skupština je funkcionirala, a i Predsjedništvo, čak je u to vrijeme Slovenac Drnovšek bio predsjednik tog Predsjedništva. Među nama su, istina, postojale razlike, ali razlike su postojale i dvadeset godina prije.

■ **O čemu ste razgovarali s ostalim sugovornicima?**

- S Bakerom sam detaljno razgovarao o odnosima između SAD-a i Jugoslavije. Razgovarali smo o njihovoj podršci razvoju novih institucija sistema, nove infrastrukture u Jugoslaviji. Tada su oni nama odobrili doprinos od 20 milijuna dolara, koji je trebao služiti kao podrška, što je za mene, zapravo, bilo smiješno, jer mi smo u to vrijeme već imali 6 ili 7 milijardi dolara deviznih rezervi. Dvadeset milijuna dolara bilo je sitnica. Kad mi je to Baker predložio, nasmijao sam se, a i on se nasmijao. Bilo je vrlo, vrlo jasno da oni više ne mogu i neće. Uostalom, oni nikad nisu nikom dali velike pare. Ali, moram priznati, podržali su da me MMF i Svjetska banka pomognu. Za mene je, zapravo, najveći dobitak tog posjeta bio razgovor s Michaelom Camdesseusom, generalnim direktorom MMF-a.

■ **Za posjeta Washingtonu u listopadu 1990. razgovarali ste i s Michaelom Camdesseusom, generalnim direktorom MMF-a. Jeste li od njega dobili potporu za svoj reformski program?**

- Razgovarali smo u jednoj prostoriji jugoslavenske ambasade. Došao je kasno navečer, i razgovarali smo od jedanaest sati do tri ili četiri ujutro. Samo je prevoditelj bio s nama. Još nisam iznio svoj program reformi, to sam učinio tek u prosincu. Iskoristio sam razgovor s generalnim direktorom MMF-a da mu objasnim reformu koju ću objaviti, kako sam rekao, u roku od dva-tri meseca. O njoj nitko nije znao, jer ni jedna reforma, posebno njen stabilizacijski dio, ako je unaprijed ispričate, nema šansi uspjeti. Jedna od pretpostavki uspjeha jest iznenađenje. I tako, on je mene dugo ispitivao, tražio objašnjenja, a kad sam mu sve ispričao, uzeo je papir na kojem sam radio bilješke. Rekao je: "Evo, ispod ovoga se potpisujem. Ovo je najbolji, najhrabriji program koji priprema jedna socijalistička zemlja. Reći ću svojim ljudima da sve što vi zatražite mora imati prioritet." On, naravno, nije mogao reći svojim ljudima što ću ja spremati, ali im je prenio da me podrže u svemu što radim. Tada smo, de facto, ugovorili sve one stand by aranžmane i podršku MMF-a itd.

■ **Jeste li se tako rješavali i jugoslavenskih dugova?**

- Ne, dijela dugova sam se već prije riješio. U idućih godinu i pol otplaćeno je sve što je dospjelo na otplatu. Za to mi nisu trebali krediti. Čak bih rekao da je podrška MMF-a proizašla upravo iz tih naših uspjeha u rješavanju duga. Prije toga nismo imali nikakvu podršku, apsolutno nikakvu. Iz svojih ogromnih rezervi vratili smo sve dugove i kamate, i ništa nismo ostali dužni. U roku do godinu i pol smanjili smo dugove Jugoslavije sa 21 i pol na 12,2 milijarde dolara. I za to vrijeme formirali smo devizne rezerve od 10.5 milijardi. Nažalost, kako vidim, Hrvatska je danas ponovo u dugovima kakve je nekad imala Jugoslavija.

12. U Miloševićevoj klopci

Ante MARKOVIĆ, posle 12 godina ćutanja

■ **U povodu donošenja novog Ustava Srbije, s Miloševićem ste u Skupštini dijelili pogaču. Kako je do toga došlo?**

- To je bila klasična podvala Miloševića i Kadijevića. Bio sam pozvan na proglašenje tog Ustava. Imali smo sjednicu Vlade, i poslije nje potpredsjednik Vlade Mitrović i Kadijević predložili su mi da svratimo na proslavu u srbijansku Skupštinu. Kad smo tamo došli, rekli su mi: "Slušaj, kod nas Srba običaj je da se prelomi pogača". I krenuo sam otkinuti komad pogače, a onda su nas i slikali. Sve je bilo pripremljeno i namješteno. U trenutku sam shvatio da je sve dogovoreno između Kadijevića i Miloševića, jer Mitrović nije imao veze s tim. Ja sam tu vrlo naivno upao u klopku. Tako je ispalo da ja i Milošević lomimo pogaču... Nakon toga sam odmah otišao.

■ **Tada je donesen Ustav koji je, praktički, ukinuo autonomne pokrajine u Srbiji...**

- Nije ih ukinuo, ali ih je sveo na provincije. S tim se uopće nisam slagao. Cijelo sam vrijeme zastupao stajalište da se Vojvodini, a posebno Kosovu mora dati autonomija kakvu su imali u Titovo vrijeme. U Srbiji su me stalno napadali jer sam to službeno i javno zastupao na sjednicama ograna Federacije, o čemu i Borisav Jović u svojoj knjizi piše: "Sa zaprepaštenjem smo čuli kako na sjednici Ante brani autonomiju Kosova..." Upravo zbog toga odlučili su da mi u Skupštini namjeste tu pogaču i kamere, jer im je stalo da izgleda kao da se o pitanju promene Ustava slažemo.

■ **Je li vam Mesićev dolazak na čelo Predsjedništva Jugoslavije olakšao vođenje Vlade?**

- Mesić je bio izabran po ključu. Došlo je vrijeme da predstavnik Hrvatske u Predsjedništvu postane i predsjednik. Čak je Mesićev izbor bio nametnut od Europske zajednice, jer ga Milošević nije htio priznati. On je sabotirao Mesićev izbor, tako da je jedno vrijeme Predsjedništvo bilo bez glave. Mesićev dolazak u Beograd donio mi je veliko olakšanje. Mi se prije toga nismo poznavali. On je bio neusporedivo tolerantniji, otvoreniji od Tuđmana. Dotad sam komunicirao s predsjednicima republika, i njegov mi je dolazak pomogao da s Hrvatskom komuniciram na konstruktivnijoj osnovi. Meseć je izabran odlukom trojke Europske zajednice, i to baš u trenutku kad se izvršavala primopredaja predsjedanja između Luksemburga i Nizozemske. Predsjedanje je nakon ponoći preuzeo Van der Brook, i tog su jutro, nakon primopredaje, podržali Mesića za predsjednika Predsjedništva Jugoslavije.

■ **Je li Mesić u to vrijeme imao nacionalističke stavove?**

- On je tada zastupao ulogu i zadatke koje su mu davali predstavnici Hrvatske. Radio je na način koji je bio, rekao bih dovoljno tolerantan da se o tome može razgovarati. Ali, nije mogao izbjeći ono što mu je naređivalo rukovodstvo njegove Republike. Za Mesića je Tuđman bio autoritet, koji je imao apsolutnu vlast u Hrvatskoj, ali su razlike između njih dvojice postojale. Neke su bile i velike, o čemu smo Mesić i ja katkad razgovarali. Dogovarali smo susrete s Tuđmanom i razgovarali o tome kao ćemo ga nagovoriti da prihvati neke naše ideje, ili promijeni svoje.

■ **Koje ideje?**

- Pa, recimo, o sporazumijevanju sa Srbima u Hrvatskoj, o ratu u Sloveniji, povlačenju vojske iz Slovenije...

■ **Zar vi nise zastupali ideju vojnog intervencionizma u Sloveniji?**

- To je glupost. Intervencija vojske bila je odluka Predsjedništva Jugoslavije. Slanje vojske nisam mogao narediti sve da sam i htio. No, istina je da sam imao određenu ulogu u smirivanju situacije u Sloveniji.